

I. M. Aўласенка
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, Мінск

I. Aulasenka
Belarusian State University, Minsk

УДК 327.7

**ДЗЕЙНАСЦЬ Г. М. БУРАЎКІНА НА ПАСАДЗЕ
ПАСТАЯННАГА ПРАДСТАЎНІКА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
ПРЫ ААН (1991–1994 ГГ.)**

**ACTIVITIES OF H. M. BURAUKIN AS PERMANENT
REPRESENTATIVE OF THE REPUBLIC OF BELARUS
TO THE UNITED NATIONS (1991–1994)**

Артыкул прысвечаны дыпламатычнай дзейнасці Г. М. Бураўкіна на пасадзе пастаяннага прадстаўніка БССР (з 1991 г. – Рэспублікі Беларусь) пры Арганізацыі Аб'яднаных Нацый. У якасці асноўнай групы крыніц выкарыстаны матэрыялы фонда № 520 Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва. Дзякуючы дакументам, упершыню ўведзеным у навуковы зварот, удалося вылучыць асноўныя кірункі дзейнасці прадстаўніцтва ў першай палове 1990-х гг.

Ключавыя словы: Арганізацыя Аб'яднаных Нацый; Рэспубліка Беларусь; міжнародныя адносіны; беларускія пісьменнікі.

The article is devoted to the diplomatic activities of H.M. Buraukin as the permanent representative of the BSSR (since 1991 – the Republic of Belarus) to the United Nations. Materials of the Fund No. 520 of the Belarusian State Archive-Museum of Literature and Arts were used as the main group of sources. Due to the documents that were introduced into scientific circulation at the first time it became possible to identify the main activities of the Belarusian mission to the United Nations in the first half of the 1990s.

Keywords: the United Nations; the Republic of Belarus; international relations; Belarusian writers.

На сённяшні момант у беларускай гістарыяграфіі пакуль не атрымаў развіцця дэталёвы аналіз гісторыі айчыннай дыпламатычнай службы ў постсавецкі час. Гэта абумоўлена ў тым ліку і цяжкай даступнасцю архіўных дакументаў знешнепалітычнага ведамства. У гэтай сувязі важным з'яўляецца пошук і ўвод у навуковы абарот новых відаў крыніц. Прадуктыўным прадстаўляецца зварот да спадчыны беларускіх пісьменнікаў, якія прымалі ўдзел у дыпламатыі Беларусі і чые дакументы знаходзяцца ў Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва (БДАМЛіМ). Цікава прааналізаваць архіўную спадчыну паэта Г. М. Бураўкіна, які займаў пасаду пастаяннага прадстаўніка БССР (з 1991 г. – Рэспублікі Беларусь) пры Арганізацыі Аб'яднаных Нацый

у 1990–1994 гг. Шэраг матэрыялаў, змешчаных ў асабістым фондзе Бураўкіна ў БДАМЛіМ (№ 520), дапамагаюць ажыццявіць рэканструкцыю дзейнасці Пастаяннага прадстаўніцтва Беларусі пры ААН у гэты час. Мэта артыкула – раскрыць на гэтай аснове галоўныя кірункі дзейнасці прадстаўніцтва ў першай палове 1990-х гг.

Выехаць за мяжу і пазнаёміцца з прадстаўнікамі замежнай творчай моладзі Г. М. Бураўкіну давялося яшчэ на пачатку 1960-х гг., калі ён быў запрошаны прыняць удзел у Сусветным фестывалі моладзі і студэнтаў у Хельсінкі (Фінляндыя). А першае знаёмства паэта з Генеральнай Асамблеяй ААН адбылося ў 1976 г., калі ён быў уключаны ў склад афіцыйнай дэлегацыі БССР. Творчым вынікам першай дыпламатычнай місіі паэта ў ААН стаў асобны раздзел у чарговым зборніку вершаў «Варта вернасці» (1978) пад назвай «Амерыканскія эскізы» [1]. Адпрацаваўшы на пасадзе галоўнага рэдактара часопіса «Малодосць», у 1978 г. Бураўкін быў прызначаны старшынёй Дзяржаўнага камітэта БССР па телебачанні і радыёвяшчанні, а ў 1990 г. – зацверджаны на пасаду пастаяннага прадстаўніка Беларускай ССР пры ААН, якую займаў наступныя чатыры гады. Такім чынам, паэт стаў першым прадстаўніком суверэннай Рэспублікі Беларусь у галоўнай сусветнай арганізацыі.

Традыцыя ўключэння беларускіх пісьменнікаў у склад афіцыйнай дэлегацыі БССР на сесіі Генеральнай Асамблеі ААН існавала рэгулярна [2, с. 48]. Разам з тым дыпламатычная дзейнасць Бураўкіна атрымала значна глыбейшае вымярэнне ў параўнанні з іншымі літаратарамі, якія дагэтуль прымалі ўдзел у сесіях Генеральнай Асамблеі. Калі раней іх роля заключалася ў асноўным у выступленнях на сесіі і выкананні разнастайных тэхнічных даручэнняў (набыццё амерыканскіх часопісаў, арганізацыя прыёмаў ад імя БССР), то абавязкі пастаяннага прадстаўніка дзяржавы пры ААН былі значна шырэйшымі: апроч штогадовага выступлення на сесіях Генеральнай Асамблеі, Г. М. Бураўкін прымаў удзел у рабоце іншых асноўных органаў ААН (напрыклад, Эканамічнага і Сацыяльнага Савета), праводзіў перамовы з прадстаўнікамі дэлегацый розных краін і ладзіў мерапрыемствы, якія спрыялі пашырэнню вядомасці ў свеце Беларусі і беларускай культуры. У абавязкі пастаяннага прадстаўніка пры ААН уваходзіла: агульнае кіраўніцтва працай Пастаяннага прадстаўніцтва; кантакты з кіраўніцтвам ААН і пастаяннымі прадстаўніцтвамі дзяржаў пры ААН; пытанні кадраў; кур'яванне эканамічнага напрамку дзейнасці прадстаўніцтва (ЭКАСАС, чарнобыльскія праблемы, пытанні аховы навакольнага асяроддзя і да т. п.); праца з эміграцыяй; фінансава-гаспадарчыя пытанні [3, арк. 1].

Дзейнасць Г. М. Бураўкіна прыпала на вельмі складаны перыяд у гісторыі беларускай дыпламатыі і беларускай дзяржаўнасці ў цэлым. У другой палове 1991 г. – 1992 г. ва ўмовах калапсу Савецкага Саюза адбываўся працэс разбурэння агульнасаюзных сувязей. Надзвычай

абвастрыліся пытанні аб міжнароднай правапераемнасці рэспублік СССР, пакрыцці знешняй запазычанасці, аплаце членскіх узносаў у міжнародных арганізацыях. Пры гэтым востра адчуваўся недахоп фінансавання. Як адзначаў у сваёй гадавой справаздачы пастаянны прадстаўнік пры ААН, «супрацоўнікі Прадстаўніцтва ўвесь год працавалі са значнай перагрузкай» [4, арк. 2]. Г. М. Бураўкін падкрэсліваў неабходнасць павелічэння бюджэту іх структуры ў мэтах нарошчвання прадстаўнічых расходаў, для арганізацыі дыпламатычных прыёмаў, наладжвання дзелавых кантактаў у ААН і з прадстаўнікамі іншых дзяржаў [4, арк. 19, 46].

Тым не менш нават у гэтых складаных умовах супрацоўнікам Прадстаўніцтва ўдалося зрабіць важную работу, накіраваную на ўмацаванне пазіцыі Рэспублікі Беларусь на міжнароднай арэне. У 1992 г. дзяржава стала суаўтарам некалькіх праектаў рэзалюцый, прысвечаных такім актуальным пытанням, як усеагульная забарона ядзерных выпрабаванняў, двухбаковыя перамовы па ядзерным раззбраенні, меры даверу і рэгіянальнае раззбраенне, забарона вытворчасці матэрыялаў, што расшчэпляюцца, і інш. [4, арк. 23] Значная работа была праведзена па ўсталяванні кантактаў з дэлегацыямі іншых дзяржаў і міжнародных арганізацый. Упершыню многія з гэтых кантактаў Рэспубліка Беларусь ажыццяўляла самастойна, без узгаднення сваёй пазіцыі з Масквой. Прадстаўніцтва Рэспублікі Беларусь пры ААН арганізавала сустрэчы і перамовы міністра замежных спраў з прадстаўнікамі Міжнароднага валютнага фонду і Міжнароднага банка рэканструкцыі і развіцця, а таксама з шэрагам важных афіцыйных чыноўнікаў ЗША – з дзяржаўным сакратаром ЗША Джэймсам Бейкерам, яго першым намеснікам, дарадцам прэзідэнта ЗША па пытаннях нацыянальнай бяспекі, старшынёй Камісіі па замежных справах сената ЗША і інш. [4, арк. 6]. У 1993 г. кіраўніцтва Рэспублікі Беларусь паспрабавала атрымаць месца непастаяннага члена Савета Бяспекі ААН ад групы краін Усходняй Еўропы. У рамках двухбаковых сутрэч, накіраваных на атрыманне падтрымкі беларускай кандыдатуры, 18 кастрычніка 1993 г. Г. М. Бураўкін сустрэўся з прадстаўніком дэлегацыі Злучаных Штатаў Дж. М. Джойсам [5, арк. 14–15]. Аднак гэтая спроба завяршылася беспаспяхова.

Г. М. Бураўкін, будучы літаратарам па свайму першапачатковаму амплуа, прыняў непасрэдны ўдзел у арганізацыі шэрагу мерапрыемстваў у штаб-кватэры Арганізацыі Аб'яднаных Нацый, накіраваных на павелічэнне вядомасці беларускай культуры ў свеце. У снежні 1991 г. у Бібліятэцы ААН быў наладжаны вечар і прыём, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння Максіма Багдановіча, у якіх, апроч астатніх, удзел прыняў вакальна-інструментальны ансамбль «Песняры» [4, арк. 17]. У гэтым жа годзе адбылася прэзентацыя габелена «Чарнобыль» А. М. Кішчанкі ў будынку штаб-кватэры ААН [4, арк. 17]. У 1992 г. пры ўдзеле Г. М. Бураўкіна быў арганізаваны вечар, прысвечаны 110-годдзю з дня нараджэння Янкі

Купалы і Якуба Коласа. «Успомніце, што ў сузор’і Аляксандра Пушкіна, Тараса Шаўчэнкі, Адама Міцкевіча, Уолта Уітмена ёсць і зоркі з простымі беларускімі імёнамі – Янка і Якуб. Пакланіцеся ім. Яны вартыя таго...», – адзначыў у сваім выступленні Бураўкін [6, с. 459]. Значны ўклад быў унесены і ў наладжванне сувязей з прадстаўнікамі беларускай дыяспары ў Злучаных Штатах, якія спачатку насцярожана адносіліся да дыпламатаў посткамуністычнай рэспублікі.

Тым не менш Г. М. Бураўкіну давялося вырашаць і шэраг вельмі складаных пытанняў, што паўсталі перад маладой суверэннай рэспублікай. Адной з самых вострых праблем для беларускай дыпламатыі ў 1992–1993 гг. стала змена стаўкі членскіх узносаў у ААН. Паводле рашэння Камітэта па членскіх узносах для Рэспублікі Беларусь стаўка ўкладу ў агульны бюджэт арганізацыі была павялічана ў 1,5 разы. Эканамічны крызіс, які ахапіў постсавецкую прастору, прывёў да таго, што па стане на 31 снежня 1991 г. запазычанасць рэспублікі склала 7,9 млн долараў ЗША, а з улікам абавязачельстваў на 1992 г. па новай шкале ўзносаў чакаўся яе прырост да 12,4 млн [7, арк. 50]. Сітуацыя стала нагадваць першае дзесяцігоддзе існавання ААН, калі беларуская дэлегацыя выступала супраць павелічэння стаўкі ўзносаў і аргументавала гэта моцным разбурэннем эканомікі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Але на той момант рэспубліка магла звярнуцца да Масквы і пакрыць запазычанасць за кошт выдаткаў агульнасаюзнага бюджэту. На пачатку 1990-х гг. з набыццём суверэннітэту такой магчымасці ўжо не было. Больш за тое, пазіцыя Расійскай Федэрацыі разышлася з пазіцыямі Рэспублікі Беларусь і Украіны. 29 кастрычніка 1992 г. адбылася сустрэча паміж пастаяннымі прадстаўнікамі трох постсавецкіх рэспублік, аднак яны не змаглі прыйсці да кансэнсусу [7, арк. 56].

Г. М. Бураўкін неаднойчы ў сваіх выступленнях заклікаў міжнародную супольнасць перагледзець новыя стаўкі ўзносаў і зменшыць фінансавы цяжар для Беларусі і Украіны. «Нам было дзіўна даведацца напярэдадні 50-годдзя ААН, што наша краіна – адна з краін-заснавальніц Арганізацыі – раптам па волі Камітэта па ўзносах аказалася ў ліку новых дзяржаў – членаў ААН, – казаў ён у адным з выступленняў. – ...Па незразумелых прычынах Камітэт (па ўзносах) вырашыў магчымым пакінуць без увагі палітыка-эканамічную сітуацыю на адной шостаі частцы зямной паверхні планеты, дзе за кароткі тэрмін абрынуўся адзіны народнагаспадарчы комплекс нядаўняй звышдзяржавы» [7, арк. 21]. Беларуская пазіцыя атрымала падтрымку з боку Украіны, якая сутыкнулася з такой жа праблемай. Быў падрыхтаваны праект сумеснага беларуска-ўкраінскага мемарандума [7, арк. 47–48]. Але ў першай палове 1990-х гг. змяніць гэтае становішча не ўдалося.

Адной з самых складаных і разам з тым самых неадкладных задач дыпламатыі маладой суверэннай Рэспублікі Беларусь было прыцягненне міжнароднай увагі і збор дапамогі для пераадолення негатыўных наступстваў

катастрофы на Чернобыльской АЭС. Асабліваю складанасць сітуацыі надаваў той факт, што гэта прыходзілася рабіць ва ўмовах эканамічнага крызісу і недахопу фінансавых сродкаў. «Беларусь, маладая незалежная дзяржава, ...практычна ў адзіночку вядзе барацьбу з наступствамі чарнобыльскай катастрофы. Дастаткова сказаць, што на гэтыя мэты ў апошнія гады расходуецца 25 % дзяржаўнага бюджэту» [7, арк. 15]. Каб падкрэсліць маштаб праблемы, Бураўкін пастаянна завастраў увагу на тым вялікім уроне эканамічнай сістэме, а таксама здароўю дарослых і дзяцей і ўсяму генафонду беларускай нацыі, які нанесла Чернобыльская катастрофа.

Але аб'ём замежнай дапамогі не адпавядаў чаканням. Неаднойчы ў выступленнях пастаяннага прадстаўніка Беларусі гучала крытычная ацэнка намаганняў міжнароднай супольнасці па пераадоленні наступстваў аварыі на Чернобыльскай АЭС. «Даводзіцца, аднак, з усёй шчырасцю канстатаваць, што ў большасці выпадкаў рашэнне канкрэтных пытанняў па аказанні садзейнічання ў ліквідацыі наступстваў Чарнобыля па лініі ААН прасоўваецца марудна, – адзначыў ён на сесіі Эканамічнага і Сацыяльнага Савета ААН у ліпені 1992 г. – ...Уся тая невялікая тэхнічная, фінансавая і экспертная дапамога, якую атрымлівае Беларусь, забяспечваецца практычна на ўзроўні двухбаковых дамоўленасцей» [5, арк. 10]. Падкрэслішы яўны недахоп унутрысістэмнай каардынацыі ААН, Г. М. Бураўкін у сваім выступленні заклікаў да выпрацоўкі новых падыходаў да стымулявання міжнароднага супрацоўніцтва ў гэтай сферы, да мабілізацыі сродкаў для фінансавання запланаваных праграм і праектаў [5, арк. 12–13]. Пастаянны прадстаўнік Рэспублікі Беларусь пры ААН выказаў шкадаванне, што «велізарны патэнцыял Арганізацыі Аб'яднаных Нацый, існуючы для змякчэння наступстваў чарнобыльскай катастрофы, не быў цалкам выкарыстаны» і адзначаў, што Сакратарыят Арганізацыі Аб'яднаных Нацый надаў недастатковую ўвагу пытанням, звязаным з Чарнобылем, і ажыццяўленню папярэдніх рэзалюцый 1990–1991 гг., прысвечаных гэтай праблеме [8].

Як бачна, дзейнасць пастаяннага прадстаўніка пры ААН у гэты пераломны момант аказалася даволі напружанай. Хоць менавіта ў гэты час беларускім дыпламатам давялося закладваць аснову для правядзення самастойнай лініі ў Арганізацыі Аб'яднаных Нацый. Тым не менш Г. М. Бураўкін не імкнуўся заставацца на доўгі час у Злучаных Штатах. У красавіку 1993 г. ён накіраваў ліст у Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь з просьбай адазваць яго з пасады Пастаяннага прадстаўніка Беларускай ССР (Рэспублікі Беларусь) пры ААН і ўладкаваць на новую працу ў Беларусі, матуючы гэта заканчэннем звычайнага трохгадовага тэрміну знаходжання дыпламата ў замежнай камандзіроўцы і практыкай ратацыі супрацоўнікаў Міністэрства замежных спраў [9, арк. 1]. Вырашэнне гэтага пытання расцягнулася на некалькі месяцаў і завяршылася толькі ў пачатку 1994 г.

Рабочы графік пастаяннага прадстаўніка пры ААН быў больш насычаным, чым радавога дэлегата на сесіі Генеральнай Асамблеі. Асабліва ўзрасла гэтая насычанасць праз год пасля прызначэння Бураўкіна на пасаду, калі Савецкі Саюз фактычна распаўся, і трэба было тэрмінова вырашаць цэлы шэраг пытанняў, пачынаючы ад фінансавання дыпламатычнай місіі маладой суверэннай рэспублікі і заканчваючы ўсталяваннем кантактаў з дзелавымі і дыпламатычнымі коламі іншых краін. Гэта адбілася і на тым, што творчасці паэт змог надзяляць менш увагі. Тым не менш, прыгадваючы сваю дзейнасць у ААН, Г. М. Бураўкін характарызаваў яе як найкаштоўнейшы вопыт, які дазволіў узбагаціцца інтэлектуальна, духоўна і на практыцы раскрыць уласныя арганізацыйныя здольнасці: «Бясспрэчна, мне было цікава працаваць у ААН. І таму, што гэта была для мяне абсалютна новая справа, і таму, што гэта быў вельмі высокі ўзровень людзей, з якімі мне даводзілася мець стасункі» [10, с. 73].

Такім чынам, дакументы, змешчаныя ў фондзе асабістага паходжання Г. М. Бураўкіна № 520 Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, дазваляюць вылучыць асноўныя кірункі дзейнасці Пастаяннага прадстаўніцтва пры ААН у першай палове 1990-х гг.: садзейнічанне ўсталяванню двухбаковых зносін з іншымі краінамі свету, барацьба за змяншэнне колькасці членскіх узносаў Рэспублікі Беларусь у ААН, прыцягненне ўвагі міжнароднай супольнасці да наступстваў Чарнобыльскай катастрофы, барацьба за вылучэнне Беларусі ў лік непастаянных членаў Савета Бяспекі ААН у 1993 г., інтэнсіфікацыя кантактаў з беларускай дыяспарай у ЗША, прыцягненне ўвагі сусветнай супольнасці да юбілейных дат, звязаных з імёнамі дзеячаў беларускай культуры: Максіма Багдановіча, Янкі Купалы і Якуба Коласа. Разам з тым Пастаяннае прадстаўніцтва пры ААН сутыкнулася з фінансавымі цяжкасцямі. Менавіта таму цэлы шэраг праблем падчас работы Г. М. Бураўкіна пастаянным прадстаўніком пры ААН так і не ўдалося вырашыць.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. *Бураўкін, Г. М.* Варта вернасці: вершы і паэма / Г. М. Бураўкін. – Мінск: Маст. літ., 1978. – 111 с.
2. *Аўласенка, І. М.* Беларуская дыпламатыя вачыма літаратараў / І. М. Аўласенка // Беларуская думка. – 2019. – № 11. – С. 48–54.
3. БДАМЛіМ. – Ф. 520. Воп. 1. Спр. 232. Дакументы Пастаяннага прадстаўніцтва Рэспублікі Беларусь пры ААН (разлік каштарыса, размеркаванне абавязкаў і інш.).
4. БДАМЛіМ. – Ф. 520. Воп. 1. Спр. 230. Справаздачы Г. М. Бураўкіна аб рабоце Пастаяннага прадстаўніцтва Рэспублікі Беларусь пры ААН за 1991, 1992 гг.
5. БДАМЛіМ. – Ф. 520. Воп. 1. Спр. 229. Выступленні пастаяннага прадстаўніка Рэспублікі Беларусь пры ААН Г. М. Бураўкіна на пасяджэннях Генеральнай Асамблеі ААН, асноўнай сесіі ЭКАСАС і інш.

6. *Бураўкін, Г. М.* Выбраныя творы / Г. М. Бураўкін; уклад., камент. Г.М. Бураўкіна; прадм. У. Някляева. – Мінск: Кнігазбор, 2009. – 536 с.

7. БДАМЛіМ. – Ф. 520. Воп. 1. Спр. 235. Дакументы II, V Камітэтаў 47-й сесіі Генеральнай Асамблеі ААН па пытанні «Шкалы взносов для распределения расходов ООН» (выступленні Г. М. Бураўкіна, В. Г. Баццока, П. К. Краўчанкі і інш., паведамленне аб дэлегатах Рэспублікі Беларусь, праект мемарандума, тлумачальная запіска і інш.).

8. Summary record of the 43rd meeting of the Second Committee, held on Thursday, 19 November 1992, New York, General Assembly, 47th session // United Nations Digital Library. – Mode of access: https://digitallibrary.un.org/record/157178/files/A_C.2_47_SR.43-EN.pdf. – Date of access: 25.02.2021.

9. БДАМЛіМ. – Ф. 520. Воп. 1. Спр. 243. Заява Г. М. Бураўкіна аб вызваленні з пасады пастаяннага прадстаўніка Рэспублікі Беларусь пры ААН.

10. *Прыгодзіч, З. К.* Постаці: гэткай шукаю цэлы век чэсці... / З. К. Прыгодзіч. – 2-е выд., дап. і дапрац. – Мінск: Дзелавы друк, 2017. – 335 с.

(Дата падачы: 26.02.2021 г.)

У. Я. Аўсейчык

Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт, Наваполацк

U. Auseichyk

Polotsk State University, Novopolotsk

УДК 392:273.2(476.5)

СТАРАВЕРЫ ЦЭНТРАЛЬнай І ПАЎДНЁВА-ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ ў ДРУГОЙ ПАЛОВЕ XIX – ПАЧАТКУ XX СТ.: ДЭМАГРАФІЧНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА

OLD BELIEVERS OF CENTRAL AND SOUTHWESTERN BELARUS IN THE SECOND HALF OF THE XIX – BEGINNING OF THE XX CENTURIES: DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS

У артыкуле прадстаўлена дэмаграфічная характарыстыка старавераў цэнтральнай і паўднёва-заходняй Беларусі. Выяўлены асноўныя рэгіёны іх рассялення, прасочана дынаміка колькасці ў другой палове XIX – пачатку XX ст. па асобных адміністрацыйных адзінках, вызначаны суадносінны гарадскіх і сельскіх жыхароў, прааналізаваны полавы склад стараверскага насельніцтва рэгіёна.

Ключавыя словы: стараверы; этнаканфесійная група; канфесія; цэнтральная Беларусь; паўднёва-заходняя Беларусь; дэмаграфія; гістарычная навука; этналогія.

The article presents the demographic characteristics of the Old Believers of central and south-western Belarus. The basic regions of their settlement are revealed, the dynamics of their number in the second half of the XIXth – beginning of the XXth century is traced by separate